

DISKOVNÍK *XANTHORIA CALCICOLA* NA SLOVENSKU

Sunburst lichen *Xanthoria calcicola* in Slovakia

Anna Guttová & Anna Lackovičová

Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, SK-845 23 Bratislava; e-mail: anna.guttova@savba.sk; anna.lackovicova@savba.sk

Abstract: The lichen *Xanthoria calcicola* is reported for the first time from Slovakia. Details of the locality and differentiating characters from the closely related taxa (*X. parietina*, *X. aureola* and *X. papillifera*) are described.

Keywords: *Xanthoria calcicola*, lichens, Slovakia.

Podľa základných referenčných materiálov (Pišút & al. 1998, Lackovičová 2003) zastupuje rod *Xanthoria* (Fr.) Th. Fr. na Slovensku 10 druhov. Medzi týmito farbou i rozmermi nápadnými lichenizovanými hubami dosiaľ nefiguroval diskovník *Xanthoria calcicola* Oksner. Počas tradičného podujatia SBS Appertio anni lichenologici – Otvorenie lichenologického roka v roku 2002, sme na lichenologickej vychádzke do Malých Karpát objavili na južne exponovaných svahoch so škrapovými poľami a bralami Národnej prírodnej rezervácie Kršlenica nápadne suspektné stielky diskovníka.

Žltlooranžové ružice rastú na viac-menej kolmých plochách vypreparovaných vápencovo-zlepencových braliiek. Stielky sú sterilné, v centrálnej časti s charakteristickými výrastkami a drobnými lalôčkami. Oveľa bohatšie porasty (niekoľko dm²) sa nachádzajú na o niekoľko kilometrov južnejšej lokalite, na hradnom brale Plaveckého hradu.

X. calcicola je epilit vápencov i silikátov, no vo Švédsku ho v minulosti zaznamenali i fakultatívne ako epifyta nasledovných drevín: *Acer platanoides*, *Aesculus hippocastanum*, *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata*, *Ulmus glabra* (Arup & al. 1997). K príbuzným druhom, od ktorých ho je v prípade nedostatočne vyvinutých stielok niekedy problematické odlíšiť, patrí najbežnejší diskovník múrový (*X. parietina* (L.) Th. Fr.), diskovník *X. aureola* (Ach.) Erichsen a *X. ectaneoides* (Nyl.) Zahlbr.

Detailné štúdium dvojice *X. calcicola* a *X. parietina* vo Švédsku z rôznych aspektov (morfológia, ekológia, genetika) však napriek blízkej príbuznosti potvrdilo opodstatnenosť rozlišovať tieto taxóny ako samostatné druhy (Franc & Kärnefelt 1998, Borg & Franc 1998).

Typická stielka lišajníka *X. calcicola* má v centrálnych častiach stielok vyvinuté početné guľovité až paličkovité izídiá pripomínajúce výrastky, apoteciá sú vyvinuté len zriedkavo. *X. parietina* existuje bez vegetatívnych rozmnožovacích štruktúr, nahrádzajú ich takmer vždy prítomné plodnice. Oba druhy sa líšia i po chemickej stránke (Laundon 1992, Borg & Franc 1998).

Taxón *X. aureola* (Ach.) Erichsen zahŕňa v sebe veľa nejasností. Niekde sa akceptuje ako samostatný druh (Ozenda & Clauzade 1970, Oksner 1993, Verseghe 2003), odlišný od *X. calcicola* tvarom izídií, inde sa synonymizuje s *X. calcicola* (Kondratyuk & al. 1998). Z územia Slovenska sa neudáva.

Ostatným zmieneným druhom komplexu je *X. ectaneoides* (Nyl.) Zahlbr., v moderných európskych lichenologických enumeráciách figurujúca veľmi sporadicky. V Nylanderovom opise (ut *Physcia ectaneoides* Nyl.; Nylander 1883) sa dočítame, že ide o lišajník pripomínajúci diskovník múrový, no jeho lalôčky sú užšie a škridlicovito sa prekrývajúce. Na druhovej úrovni taxón akceptujú napr. v Taliansku (Nimis 2003), ako varietu širšie poňatého druhu *X. parietina* ho môžeme nájsť vo flóre lišajníkov Ukrajiny (ut *X. parietina* var. *ectanea* (Ach.) Kickx; Oksner 1993).

X. calcicola môže farbou aj habituálne na prvý pohľad pripomínať zriedkavejší, „východný“ diskovník *X. papillifera* (Vain.) Poelt ex Vězda. Plochy jeho lalokov však porastajú typické, neodlámajúce sa prstovité papily (Poelt 1969).

Lokality:

Skratka SAV v zátvorke v časti Lokality označuje zbierku nižších rastlín Botanického ústav SAV, Bratislava.

- Malé Karpaty Mts: Plavecký Mikuláš, National Nature Reserve Kršlenica, S exposed limestone/conglomerate ridge of cliffs, on limestone rock, alt. ca 480 m a. s. l., 5.4.2002 leg. A. Guttová, A. Lackovičová, E. Lisická, J. Liška & V. Orthová (SAV).
- Plavecké Podhradie: ruins of the castle Plavecký hrad, limestone rock face on NE slope, on partly shaded limestone rock, alt. ca 390 m a. s. l., 2.8.2002 leg. A. Guttová & I. Pišút (SAV), rev. J. Kocourková.

PodĎakovanie

Ďakujeme J. Kocourkovej za potvrdenie identity nálezov a I. Pišútovi za faktické pripomienky. Práca sa vypracovala v rámci riešenia projektov VEGA 2/4035/04 a APVT-51-005102.

Literatúra

- Arup U., Ekman S., Kärnefelt I. & Mattsson J. E. (eds.) (1997): Skyddsvärda lavar i sydvästra Sverige. – SBF-förlaget, Lund. [276 pp.]
- Borg L. & Franc N. (1998): *Xanthoria parietina* and *X. calcicola* at Kalmar Castle. – *Graphis Scripta* 9: 35–42.
- Franc N. & Kärnefelt E. I. (1998): Phylogeny of *Xanthoria calcicola* and *X. parietina*, based on rDNA ITS sequences. – *Graphis Scripta* 9: 49–54.
- Kocourková-Horáková J. (1998): Records of new, rare or overlooked lichens from the Czech Republic. – *Czech Mycology* 50: 223–239.
- Kondratyuk S. Ya., Khodosovtsev A. Ye. & Zelenko S. D. (1998): The second checklist of lichen forming, lichenicolous and allied fungi of Ukraine. – *Phytosociocentre*, Kiev. [180 pp.]
- Lackovičová A. (2003): Súhrn doplnkov k zoznamu a bibliografii lišajníkov Slovenska. – *Bulletin Slovenskej Botanickej Spoločnosti* 25: 19–29.
- Laundon J. R. (1992): *Xanthoria*. – In: Purvis O. W., Coppins B. J., Hawksworth D. L., James P. W. & Moore D. M. (eds.), *The lichen flora of Great Britain and Ireland*, p. 645–647, *The Natural History Museum, British Lichen Society*.
- Nimis P. L. (2003): Checklist of the Lichens of Italy 3.0. University of Trieste, Dept. of Biology, IN3.0/2. – <http://dbiodbs.univ.trieste.it>.
- Nylander W. (1883): Addenda nova ad Lichenographiam europeam. – *Flora* 66: 97–109.
- Oksner A. M. (1993): *Flora lyshainyiv Ukrainy*. Tom 2. – *Naukova dumka*, Kyiv. [541 pp.]
- Ozenda P. & Clauzade G. (1970): *Les Lichens*. Masson et Companie, Paris. [801 pp.]
- Pišút I., Guttová A., Lackovičová A. & Lisická E. (1998): Lichenizované huby (lišajníky). – In: Marhold K. & Hindák F. (eds), *Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska*, p. 229–295, *Veda*, Bratislava.
- Poelt J. (1969): *Bestimmungsschlüssel europäischer Flechten*. – J. Cramer, Lehre. [757 pp.]
- Verseghy K. (2003): Checklist of lichens and lichenicolous fungi of Hungary. Version 1, June 2003. – http://www.biologie.uni-hamburg.de/checklists/hungary_1.htm.